

Nieuwe kansen voor de financiering van particulier bos- en natuurbezit

Martijn Boosten

Jaap van den Briel

Voor de duurzame instandhouding van bossen en natuurterreinen is een gezonde financieringsbasis onmisbaar. Een gezonde financieringsbasis betekent dat terreineigenaren niet volledig afhankelijk zijn van financiering (subsidies) vanuit de overheid voor de instandhouding van hun bezit, maar dat er via de verkoop van producten en de levering van diensten ook vanuit de markt inkomsten worden gegenereerd. De financieringsbasis voor bos en natuur lijkt door de toegenomen overheidssubsidies in veel gevallen niet meer in evenwicht te zijn. Probos heeft daarom in opdracht van InnovatieNetwerk een verkenning uitgevoerd naar de financiering van bos en natuur in Nederland.

De laatste decennia is de financiering van bos en natuur stap voor stap steeds meer gedomineerd geraakt door overheidsfinanciering. Een te grote afhankelijkheid van overheidsvergoedingen maakt terreineigenaren en groenondernemers kwetsbaar, zeker in tijden van bezuinigingen door overheden. Door het deels collectieve karakter van bos en natuur zal de betrokkenheid van overheden bij de financiering in veel gevallen ook in de toekomst aan de orde zijn. Echter, om weer een stabiele en gezonde financieringsbasis voor bos en natuur te creëren, moet er ook meer ruimte worden geboden aan private financiering door burgers en bedrijven en aan andere verdienmodellen voor bos en natuur. InnovatieNetwerk wil de discussie hierover stimuleren en inspirerende voorbeelden voor nieuwe verdienmodellen aandragen. In dat kader is Probos gevraagd om in beeld te brengen op welke manier producten en diensten uit bos en natuur op dit moment worden gewaardeerd en gefinancierd, welke problemen er bestaan, maar ook welke kansen denkbaar zijn. Dit artikel

Ir. Martijn Boosten, adviseur bosbeheer en bosaanleg en ir. Jaap van den Briel, senior adviseur zijn werkzaam bij Stichting Probos
Met medewerking van Ir. M.H.A. van den Ham, werkzaam bij InnovatieNetwerk

Betalen voor waterdiensten?

geeft een aantal conclusies en aanbevelingen uit deze studie.

Een breed scala aan producten en diensten

Bos en natuur leveren een breed scala aan producten en diensten. Probos onderscheidt in haar verkenning 62 typen producten en diensten. Het meest bekend zijn uiteraard het product hout en de 'klassieke' recreatie- en natuurdiensten. De laatste jaren is er ook meer aandacht voor de zogenaamde milieudiensten, zoals CO₂-vastlegging, afvang

van fijnstof en zuivering en berging van drinkwater door bos en natuur. Ook de bijdrage die bos en natuur leveren aan de gezondheid en het geestelijk welzijn van mensen wordt steeds meer erkend en vermarkt. Daarnaast zijn er nog tal van minder bekende en minder erkende diensten, zoals bijvoorbeeld bos en natuur als aantrekkelijk decor voor recreatieondernemingen, woningen of bedrijfspanden.

Gebrek aan (financiële) waardering

Een aanzienlijk deel van de 62 producten en diensten wordt momenteel niet

Regionale beloning voor recreatiediensten

of in onvoldoende mate financieel gewaardeerd. Dit komt bijvoorbeeld omdat de dienst niet wordt erkend door de gebruiker of omdat de exacte kosten voor het leveren van een dienst moeilijk kunnen worden bepaald. Kortom, terreineigenaren krijgen lang niet altijd een eerlijke prijs voor hun 'waar'.

Kortom, terreineigenaren krijgen lang niet altijd een eerlijke prijs voor hun 'waar'

Door de jarenlange overheidsfinanciering wordt natuur bovendien als gemeengoed gezien, waarvan ieder naar believen gebruik kan maken voor recreëren, wonen of werken. Daardoor is er in veel gevallen sprake van een scheve verhouding tussen betaler (de overheid), de ontvanger van de dienst (recreant, huiseigenaar, ondernemer) en de terreineigenaar. De ontvangers van de dienst betalen vaak alleen indirect (via belasting) voor bos en natuur en hebben daarmee geen zicht op de kosten van het terreinbeheer. De generieke overheidsvergoedingen (subsidies) doen bovendien vaak geen recht aan de re-

gionale verschillen en de daadwerkelijke kosten die een terreinbeheerder moet maken. De terreineigenaar profiteert tot slot zelden van de opbrengsten die bijvoorbeeld recreatieondernemers of huiseigenaren hebben door de aanwezigheid van een bos of natuurterrein.

Maatschappelijke veranderingen

Tegelijkertijd verandert de maatschappij en daarmee ook de wensen die mensen hebben ten aanzien van hun (woon)omgeving en (vrije)tijdsbesteding. Er is bijvoorbeeld een toenemende behoefte aan plekken voor sport, ontspanning en bezinning en een groeiende aandacht voor gezondheid. De vraag naar groene grondstoffen ter vervanging van fossiele grondstoffen en brandstoffen stijgt. Door de klimaatverandering is er meer maatschappelijke waardering voor de milieufuncties van bos en natuur. Tot slot speelt de toenemende aandacht voor maatschappelijk verantwoord ondernemen een belangrijke rol. Het bedrijfsleven is steeds meer bereid om (mede)verantwoordelijkheid te dragen voor de financiering van bos en natuur. Al deze ontwikkelingen leiden tot nieuwe mogelijkheden voor beloning van goederen en diensten uit bos en natuur.

Kansen voor de terreineigenaar

Een deel van de 'nieuwe' producten en diensten, zoals bijvoorbeeld biomassa, zal op termijn steeds beter via (regelmatige) marktmechanismen worden betaald. Toch kan niet alles aan de markt worden overgelaten. Het is enerzijds aan de overheid om door beleidswijzigingen en wet- en regelgeving gunstige randvoorwaarden te creëren voor het eerlijker en beter belonen van producten en diensten uit bos en natuur.

Vanuit de toenemende maatschappelijke behoefte aan wellness en gezondheid kan de bos- en natuursector leren van voorbeelden uit de multifunctionele landbouw

Anderzijds is het ook aan de terreineigenaren (en hun vertegenwoordigers en adviseurs) zelf kansen te zien en te verzilveren. De overheid kan hierbij ondersteunen door bijvoorbeeld pilots financieel te ondersteunen en de uitwisseling van kennis en ervaring te stimuleren. Hieronder worden enkele voorbeelden uit de verkenning kort beschreven.

Regionale beloning van recreatiediensten

Bij het leveren van recreatiediensten liggen er door het bieden van regionaal maatwerk kansen voor een betere vergoeding, waarbij rekening wordt gehouden met regionale verschillen in recreatiedruk en waarbij aan de concrete dienst een directe betaling wordt gekoppeld. Regionale overheden, zoals provincies, gemeenten en waterschappen kunnen hierbij een sleutelrol vervullen. Provincies kunnen bijvoorbeeld het instrument 'Groene en blauwe diensten' aanwenden. Daarnaast kunnen gemeenten uit de toeristenbelasting putten en kunnen waterschappen een extra doelheffing introduceren. De democratisch gekozen besturen van deze overheden kunnen per (deel)regio de heffing en de hoogte van de vergoedingen voor de diensten aan de terreineigenaar bepalen door te kijken naar het daadwerkelijk gebruik van de dienst en de daadwerkelijke kosten die de terreineigenaar moet maken om de dienst te leveren. Hierdoor ontstaat voor terreineigenaren tevens een prikkel om de recreant gericht te bedienen. Kleine (particuliere) terreineigenaren die de menskracht en/of kennis missen om gericht te werken aan een breed palet van

diensten, zouden zich kunnen verenigen in zogenaamde dienstencoöperaties.

Wellness en gezondheid

Vanuit de toenemende maatschappelijke behoefte aan wellness en gezondheid kan de bos- en natuursector leren van voorbeelden uit de multifunctionele landbouw. Deze sector is al langere tijd op zoek naar nieuwe inkomstenbronnen, zoals kinderopvang. Hiervoor is inmiddels door de Taskforce Multifunctionele Landbouw een beproefd franchiseconcept ontwikkeld. Enkele particuliere landgoederen hebben inmiddels ook ingespeeld op deze markt. In de multifunctionele landbouw wordt momenteel geëxperimenteerd met concepten als de 'zingevingsboerderij' en de 'wellnessboerderij'. De zingevingsboerderij biedt mogelijkheden tot retraite of zingeving op de boerderij, bijvoorbeeld door het inrichten van een stiltecentrum of een kapelletje. Dit biedt zeker ook kansen voor natuurbeheerders. Zo worden momenteel op internet door organisaties op het vlak van persoonlijke coaching en spirituele ontwikkeling in toenemende mate 'stiltewandelingen' aangeboden. Op de wellnessboerderij biedt men wellnessarrangementen aan. Spa's en sauna's zijn momenteel zeer winstgevende ondernemingen en bieden een veelbelovende groeimarkt. Bos en natuur lijken de ideale setting voor dit soort activiteiten, mits er sprake is van een zorgvuldige en verantwoorde inpassing.

Betalen voor waterdiensten

Steeds meer terreineigenaren ontvangen van het Nationaal Groenfonds een financiële bijdrage voor hun nieuw aangelegde bos in ruil voor de CO₂-rechten. Echter, de betaling voor andere milieudiensten, zoals waterzuivering, is nog steeds geen algemeen goed. Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben enkele jaren geleden het waterbedrijf Vitens verzocht te onderzoeken in hoeverre het mogelijk is bos-eigenaren financieel te belonen voor de bijdrage die zij leveren aan het zuiveren van water. De conclusies van het onderzoeksrapport dat Vitens vervolgens heeft laten opstellen, zijn niet positief ten aanzien van de zuiverende werking van bos dan wel de mogelijkheid om grondeigenaren hiervoor te vergoeden. Diverse partijen plaatsen echter kritische kanttekeningen bij dit rapport. Bovendien zijn er in het buitenland diverse voorbeelden van de erkenning van en de betaling voor de waterzuiverende werking van bossen, zoals de stadsbossen van Freudenstadt in Ba-

den-Württemberg (Duitsland) en het Franse bedrijf Vittel, onderdeel van Nestlé. Deze praktijkvoorbeelden kunnen helpen om de discussie voor een waardering van de waterzuiverende functie van bos en natuur in Nederland opnieuw te voeren.

Als richtlijn wordt aangegeven dat 5-15% van de deelnemerskosten ten goede komt aan de terreinbeherende instantie

S(up)port for Nature

Jaarlijks worden honderden sportevenementen in natuurterreinen georganiseerd. Om te zorgen dat dergelijke evenementen zonder schade en overlast plaatsvinden, is in 2008 het natuurzorgsysteem 'S(up)port for Nature' ontwikkeld. Dit systeem biedt sportorganisatoren een handleiding om hun evenement zo natuurvriendelijk mogelijk te organiseren. Daarnaast bevat S(up)port for Nature een vrijwillige richtlijn voor een financiële bijdrage voor de instandhouding van het gebied waar gebruik van wordt gemaakt. Als richtlijn wordt aangegeven dat 5-15% van de deelnemerskosten ten goede komt aan de terreinbeherende instantie. Op deze manier dragen sporters op een laagdrempelige manier direct bij aan de instandhouding van het gebied dat ze gebruiken. Het verdient de voorkeur van Probos dat terreineigenaren aan organisatoren van evenementen standaard een verplichte financiële bijdrage vra-

Mountainbikers

Foto: Gerry Blauw

Oproep

Probos wil graag aan de slag met enkele concrete pilots waarbij bovenstaande of andere onderwerpen verder worden uitgewerkt en in de praktijk worden getest. Heeft u interesse of ideeën voor het vermarkten van een (nieuwe) dienst of product, dan kunt u zich melden bij Jaap van den Briel (tel. 0317-466553, jaap.vandenbriel@probos.nl).

Van de resultaten van dit project zijn een rapport en een samenvattende brochure verschenen. De brochure en het rapport zijn te downloaden op de websites van het InnovatieNetwerk (www.innovatienetwerk.org) en Stichting Probos (www.probos.nl).

gen, zodat het betalen voor dergelijke diensten gemeengoed wordt. S(up)port for Nature is een breed gedragen systeem dat tot stand is gekomen als initiatief van de Atletiekunie, Staatsbosbeheer, Koninklijke Nederlandse Wieler Unie, Natuurmonumenten, Koninklijke Nederlandse Hippische Sportbond, NOC-NSF, Nederlandse Toer Fiets Unie en Stichting Probos. Het systeem wordt inmiddels redelijk breed gebruikt door met name de grote terreineigenaren. Het systeem is echter ook goed hanteerbaar voor kleine (particuliere) terreineigenaren. Het kan bovendien model staan voor het organiseren en 'vermarkten' van andere evenementen zoals openluchtconcerten, exposities, landgoedfairs, braderieën, cursussen of natuurwandelingen.